

откупу су нешто бољи, али још не задовољавају, и то у првом реду зато, што задруге нису у откупу млијека довољно активне.

То су по мојем мишљењу основни разлози, зашто данас откуп замиње. У новој организацији откупа преко Опћих пољопривредних задруга настојат ћемо тај проблем ријешити. Будући да се управо сада ради у Загребачкој мљекари на новој организацији и да су још многе ствари у фази студија и разговора, извијет ћу основне принципе нове организације у слиједећем броју овог часописа.

Инж. Андрија Жиц, Загреб

О СИРОВИНСКОЈ ОСНОВИ НАШИХ МЉЕКАРА

Основ сваке индустрије, њеног развоја и рентабилитета у производњи, јест сировина. Стога, кад жељимо подићи нове погоне, односно мљекаре, прво испитујемо, каквих могућности има, да се осигура сировина, па да нам се исплате средства, која канимо уложити.

Док су богата налазишта угљена и нафте, затим разних руда, довољан предувјет за развој одговарајуће индустрије, на подизање и развој мљекарске индустрије утјече много већи број фактора и потребно је много више предувјета.

Количина млијека, које је основна сировина у мљекарству, зависи о интезитету његове производње, а овај о развијеној крмној бази, напредном и развијеном говедарству, о поступку с млијеком код добивања и након тога, дакле о низу важних фактора, који увјетују јаку производњу млијека.

Ако сад испоредимо нагли развој наше мљекарске индустрије послје рата, носе модерно опремљене и простране прерађене и нарочито конзумне мљекаре, с размјерно и у већини засталим производњом млијека, онда ћемо неизбежно доћи до закључка, да се на питање опскрбе сировином углавном мислило у перспективи.

Због тога, што се планирана производња млијека није у данашњим увјетима екстензивне производње остварила, капацитети неких великих мљекара искоришћују се данас са неко 30% на дан у просјеку кроз годину, а највише до 50% просјечно на дан у мјесецима српњу, коловозу и рујну, у вријеме највеће производње и откупа млијека. Као примјер може нам послужити откуп млијека преко мљекара год. 1954., кад је откупљено 57,129.000 лит. млијека, па су капацитети мљекара (укупни капацитет мљекара у Хрватској износи око 500.000 лит. на дан) били искориштени у просјеку са 31% кроз годину.

У мјесецу српњу исте године, кад је откупљено просјечно највише млијека (233.111 лит.) на дан, капацитети мљекара су били искориштени са неко 47%. Треба напоменути, да је год. 1954. била једна од бољих у производњи и откупу млијека послје рата.

И данас, иза неколико година, пошто је наша млада мљекарска индустрија прорадила и својим досадашњим радом и стеченим искуством упозорила на основни свој недостатак — ниску производњу односно откуп млијека у односу на превелике капацитете — понављају се исте погрешке.

Да се такви потхвати оправдају, проналазе се на папиру обилне количине млијека, баш оне, које су потребне да се изгради мљекара жељеног капацитета.

Резултат таквог планирања производње млијека јесу нове простране млекаре чији су производи, због напрјед изнесених постотака искориштења капацитета, тешко оптерећени амортизацијом, каматама на основна средства, ануитетима и сл.

Не треба сумњати, да би рачун рентабилитета млекара био другачији, кад би били точно познати тржни вишци и могућност њихове употребе — на основу подробне анализе на подручју, које ће обрађивати нова млекара — и када би се на основу тог стварног вишка млека одредио капацитет млекаре.

Дакле, начело би требало бити, да сировина, т. ј. млијеко, треба да проширује млекару и повећава њене капацитете, а не обратно, каква је пракса, да велике млекаре с великим капацитетима обрађују велика подручја за мало млијека остајући притом за $\frac{2}{3}$ неискориштене.

Ми овдје говоримо само о сировини, а на друге факторе, који утјечу на развој млекарске индустрије, не ћемо се осврнути, јер се о њима почевши од прописа о промету и пословању млијеком и млијечним производима, па даље до давања неких повластица и субвенција, треба упоредо говорити и с помоћу њих олакшати данашње потешкоће млекарске индустрије.

Будући да су млекаре заинтересирани, морат ће се живо заузети заједно са свим органима, који се баве унапређењем сточарске производње, да подигну продуктивност нашег говедарства, т. ј. да повећају производњу што јефтинијег млијека. То ће истодобно произвођачу повећати рентабилитет производње млијека, а млијекари — због већих количина млијека, бољег и једномјернијег искориштења капацитета — исто тако подићи рентабилитет прераде млијека.

Начин господарења крмом и начини прехране музара у појединим рејонима требат ће да постану уз узастопну контролу мужње и селекцију, тежиште на унапређењу производње млијека.

Тим проблемима морат ће се и овај лист убудуће више позабавити.

Ми ћемо се, међутим, овај пут ипак највише осврнути на краћи, више теоретски рад у анализи тржних вишака млијека, који би требали бити сировинска основа наших млекара. На основу података Завода за статистику о броју становника, затим говеда, крава и њиховој просјечној годишњој музности, па наших података о броју и капацитетима млекара, о њиховом максималном откупу млијека (односно искориштавање капацитета) на дан, долази се до полазних показатеља у правцу откривања тржних вишака млијека. С друге стране ти показатељи усмјеравају анализу вишака млијека на дотичном подручју у одређеном правцу.

С помоћу споменутих података израчунати су укупни годишњи тржни вишци млијека за подручја бивших котара. Ти вишци, приказани као највиши месечни и дневни, а израчунати на основу планираног просечно највећег откупа млијека у години, кроз неколико година — испоређени с капацитетима млекара истог подручја — дају приближну слику о могућности највећег искориштења тих капацитета. Та поредба негдје говори и о количинама млијека, које би, по наведеном рачуну, прелазиле капацитете млекара, а то су подручја бивших котара (нарочито загорских) из II. и III. пољопривредног реона.

Ради илустрације овог оријентационог рада и добивених података о тржним вишцима млијека на појединим подручјима, навест ћемо за примјер бивши котар Бјеловар.

На том подручју, према попису од 15. I. год. 1955., било је 18.931 крава и степених јуница, а просечна је годишња музност према анкетним подацима Завода за сточарство 1.700 лит по грлу. Укупна годишња производња према томе износи око 32,180.000 лит млијека, а по одбитку 23% од те количине за репродукцију (боље рећи

оно, што телад посише) добивамо остатак млијека за потрошњу и продају у количини од 24,780.000 лит.

Кад од тога одбијемо количину млијека потрошену у домаћинствима, добивамо разлику, која нам представља укупни годишњи тржни вишак млијека, који на том подручју износи 15,707.000 лит.

Дневни капацитети свих мљекара у котару Бјеловар износе 30.000 литара, а највећи тржни вишак на дан износи цца 52.000 литара млијека. Како смо до овог тржног вишка дошли? Како је већ споменуто, нашли смо средину постотака највећег планираног откупа млијека на мјесец у години, кроз више година. Та је средина за Бјеловар износила 10% или 1,571.000 на мјесец, а на дан, како смо већ горе споменули, око 52.000 литара тржног вишка млијека.

Највиши откуп млијека у бившем котару Бјеловар у току прошле године досегао је 18—20.000 лит млијека на дан, док капацитет тамошњих мљекара износи цца 30.000 лит. То значи, да ни за највећег откупа мљекаре нису искористиле постојеће капацитете. Што је томе узрок? Зашто наслућени вишци млијека нису искористени у већој мјери? И на концу, што требају мљекаре овог подручја подузети, да обухвате сва села и произвођаче, па да тако у цјелости искористе овако солидну саровинску основу — тржне вишке млијека.

КОТАР	Укупни год. тржни вишци у 000 лит	% од укуп. год. тржног вишка за највећи мј. тржни вишак	Највећи просј. тржни вишак на дан у 000 лит	Капацитет мљекар* у котару на дан у 000 лит
Гарешница	4.382	10,5	15,3	13,2
Грубишно Поље	2.634	10,5	9,2	12,7
Пакрац	1.085	11,5	4,2	8,0
Дарувар	3.273	10,5	11,5	8,75
Копривница	7.870	10,0	26,2	19,0
Крижевци	6.645	10,0	22,2	15,5
Лудбрег	5.018	10,0	16,7	6,4
Новска	2.249	12,0	8,9	6,8
Кутина	3.552	12,0	14,2	7,5
Врбовец	6.992	10,5	24,5	15,0
Костајница	1.050	15,0	5,3	2,0
Чазма	6.507	10,5	22,7	7,0
Чаковец	9.899	10,5	34,6	1,5
Вараждин	6.453	12,0	25,8	5,0
Иванец	3.879	12,0	15,5	1,0
Златар	7.448	10,5	26,1	9,0
Преграда	4.532	12,0	18,1	0,5
Клањец	3.553	12,0	14,2	1,5
Петриња	2.975	15,0	14,8	1,8
Сисак	4.831	14,0	22,5	3,1
Карловац	1.930	14,0	9	2,5
Глина	1.930	15,0	9,6	2,0

Котари Грубишно Поље и Пакрац, иако имају капацитете веће од трж. вишка, унесени су у овај приказ, јер заједно с Гарешницом и Даруваром чине откупно подручје мљекарске индустрије „Зденка“ у Вел. Зденцима.

Горњи бројеви су дакле само показатељи, боље рећи теоретски вишци млијека које не треба узети као ковачне. По овим показатељима, као путоказима, треба кренути на лицу мјеста у детаљну анализу сировинске основе за постојеће и евентуално нове мљекаре, т. ј. у анализу наведених тржних вишака млијека. Исто то вриједи и за подручје бивших котара у Лици, гдје је омјер нешто блажи, али исто тако у корист вишака млијека.

Наведена поредба занимљива је и у бившим котарима источне Славоније, т. ј. у I. пољопр. рејону, макар је ова негативна, јер по истом рачуну тамо немамо никаквих тржних вишака. Па ипак мљекаре раде, премда с непотпуним капацитетом и макар скупљају млијеко са широког откупног подручја.

То се можда не дешава на свим подручјима бив. котара I. пољ. рејона, али има подручја, гдје нам остварени откуп млијека у прошлој години показује, да је било тржних вишака, макар по овом оријентационом рачуну излази, да их нема. То се десило у котарима Слав. Пожега и Н. Градишка, и то нам јасно говори, да у оцјени вишака млијека — сировинске основе за мљекаре треба ићи у што подробију анализу на сваком поједином подручју.

У групу позитивних и негативних подручја у погледу сировинске основе за наше мљекаре, потребно је за свако наведено подручје заћи у детаљну анализу:

- а) просјечне мувности крива,
- б) количина млијека, које телад посише,
- в) % јаловости,
- г) потрошње млијека по становнику (свјеже + млиј. прерађ),
- д) по мљекарама необухваћених села и произвођача,
- е) капацитета млијека.

Ваља споменути још један засад јаки фактор, који неповољно утјече на сировинску основу наших мљекара, а то је екстензивна производња млијека. Зашто је производња млијека код нас екстензивна, то није потребно објашњавати.

Неповољан утјецај такве производње лежи у томе, што она мљекарској индустрији даје неравномјерно, неједнолике количине млијека преко године. Зими, обично већ у XI. мјесецу, почињу се количине вишка млијека смањивати (то зависи о степену екстензивитета у говедарству у поједином крају — негдје прије у екстензивнијим приликама: Ливка, Банија, Кордун, дјелови Славоније — а негдје касније на пр. у: Подравини), и нагло падају у XII., I., II. мј., те се обично у III. мјесецу (негдје и некад — зависи опет о години) снизе на минимум у години. У прољеће, почевши од IV. па даље у V. и VI. мј., количине млијека (као вишци за мљекаре) расту, да у VII. и VIII., а негдје у IX. па чак и у X. мјесецу, постигну своје дневне максимуме (а то опет зависи о истим факторима, који су споменути у случају, кад су се количине млијека смањивале).

Ми смо међутим видјели код случаја с бившим котаром Бјеловар, да су мљекаре на том подручју у прошлој години откупиле највише 18—20.000 лит млијека на дан. Ако томе додамо, да је у то доба на подручју истог котара било (према наведеним показатељима) још један и по пута толико тржних вишака млијека, који нису били искориштени (а према истим показатељима то се дешавало и у другим напријед наведеним котарима), онда се питамо, да ли су наше мљекаре — у то најосетљивије доба — уопће, практички (у односу на потражњу млијечних производа) или пак технолошки могле свладати, т. ј. прерадити све више млијека, који су им се нуђали у

то вријеме. Често пута је у то доба године и тржиште за млијечне производе у питању, а у већини случајева у мљекарама нема прикладних просторија с климатизационим уређајима за одлагање и ускладиштење вишка производа, па све то заједно чини зброј специфичних нелако рјешивих проблема. Но баш такове специфичне проблеме моћи ћемо ријешити, само ако их правилно учимо, т. ј. ако откријемо праве узроке. Можда рјешење неких од споменутих проблема засад лежи једино у рјешењу напријед споменуте екстензивне производње млијека.

Таква детаљна анализа наведена под а), б), в), г) и д) доведет ће несумњиво до исправака напријед пронађених односа, али ће се једино на тај начин доћи до употребљивих података. Они ће омогућити, да се потпуније и реалније рејонизирају откупна подручја мљекара у нашој Републици. Зато ће тој важној мјери, која је обухваћена најновијим привредним прописима, требити свакако предходити овај важан посао, или ће у најмању руку служити за накнадну коректуру откупних подручја појединих мљекара. Подаци о сировинској основи наших мљекара бит ће даље база за подизање нових мљекара и правилног одређивања њихових капацитета. Осим тога, они ће као најточнији и најосновнији показатељи корисно послужити за подизање говедарства, усмјереног на интензивну производњу млијека, а њима ће се служити и сточари и мљекари у том важном, а без сумње и заједничком послу.

Инж. Момчило Ђорђевић, Неготин

МЛЕКАРСТВО НЕГОТИНСКОГ СРЕЗА

Пољопривредна производња овог краја поред виноградарства значајна је и са својим сточарством. Велике површине ливада и пашњака (око 40.000 хектара) омогућује држање великог броја стоке. Товљене и продаја стоке је врло позната, а нарочито продаја и извоз говеда.

Организовано млекарство је почело од 1921 године, и то са производњом качкаваља од 85% овчијег и 15% крављег и козјег млека. За радионице качкаваља су биле углавном адаптиране станбене просторије, шупе или пак стаје. Производња је била сезонска, а производило се око 5 вагона качкаваља.

Бели српски сир се углавном производио у селима брдским, на разне начине. Најбоље сиреве је производило село Трњане искључиво од овчијег млека. Поред овог сира познат је и влашки сир „Брнза“, карактеристичан тврдоном и великим процентом соли (преко 3%), добар за чување али мало тражен на нашем тржишту. Било је случајева, а и данас се нађе, да се људи трују сиревима. Лош квалитет сирева је био последица нечистог рада, некаласаних судова, остављања груша од ујутру до увече под дејством сира и обраде кад се врати домаћица са пољског рада. Често је била па и данас је појава да се произвођачима кваре сиреви у качицама или да се чак и учрвљају. Све ово је последица разбијене малопроизводње па је било неопходно да се организује скупљање и хигијенска прерада млека.

Производња качкаваља је окупацијом прекинута, а почела је након ослобођења организована од Среског савеза земљорадничких задруга. Како није